

Søren Kierkegaard 1813 – 1855

Oskar Borgman Hansen

Søren Kierkegaard lar sine verker være skrevet av et mangfold av pseudonymer, men utgir jo også et ganske stort antall skrifter i sitt eget navn. En enkelt gang står Søren Kierkegaard som utgiver av et skrift som er forfattet av en pseudonym skribent. Det er vanskelig å finne ut av når det er Søren Kierkegaard som taler, når de pseudonyme forfatterne eventuelt gir uttrykk for noe som også Kierkegaard betrakter som sitt – og når det er tale om ren fiksjon. De lærde har ikke kommet til enighet i disse spørsmålene.

Kierkegaard utgav selv i 1851 stykket *Om min Forfatter-Virksomhed*. I mer utførlig form skrev han om de samme temaer som i dette lille stykket en liten sak som hans bror utga i 1859, *Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed*. I disse to skrifterne forklarer Kierkegaard selv sammenhengen mellom de forskjellige skriftene, og han sier at de utgjør et hele, men at de nødvendigvis måtte fremstå i form av en «duplisitet».

Hele forfatterskapet er religiøst. Men vi lever i et land som kalles et kristent land, som om folket eller landet kunne være kristent, hvilket er en villfarelse, da kun enkeltmennesker kan være kristne. For den som gjennomskuer saken må det derfor bli et spørsmål om hvordan man kan føre mennesker som tror at de er kristne, men ikke er det, til kristendommen. I kristendommens første århundrer så kristne misjonærer det som sin oppgave å omvende hedninger. Dette kan ikke være oppgaven nå. Kierkegaard vil ikke forsøke å omvende. Han vil «gjøre oppmerksom», han vil skildre mennesker slik de nå engang er. Kanskje kan de som lever sitt liv estetisk oppdage hva kristendom er. Den forfører som skriver «Forførerens Dagbok» i *Enten Eller*, er en oppdiktet figur. *Enten Eller* er et skjønnlitterært verk. Men fra begynnelsen av forfatterskapet, fra *Enten Eller* i 1843, hans første verk, har Kierkegaard latt det skjønnlitterære følge av kristne oppbyggelige skrifter. Forfatterskapet er fra begynnel-

sen komponert helt og holdent religiøst; men det har to sider, den estetiske og den umiddelbart religiøse. Kierkegaard vil ikke omvende, han vil «gjøre oppmerksom». Og dette kan han kun gjøre ved å henvende seg til «den enkelte». Dette begrepet er hans grunnkategori. Menneskene har i vid utstrekning glemt at de er individualiteter. Og med dette er det sagt hvor nært hans åndelige slektskap med Rudolf Steiner er. Steiner betegner i sin *Frihetens filosofi* sin etiske oppfatning som «etisk individualisme». Og dette i en bok som har mottoet «Sjelelige iakttagelsesresultater etter naturvitenskapelig metode».

Man kunne si at for Steiner kommer det religiøse etter det vitenskapelige. *Frihetens filosofi* kulminerer med en fremstilling av «Livet i Gud». Steiner tar et skritt fra det vitenskapelige til det religiøse. Kierkegaard begynner med en religiøs erfaring. I den religiøse og i den vitenskapelige individualisme er de åndsbeslektet.

Kierkegaard kritiserer utallige ganger «spekulasjonen». Men han kritiserer aldri tenkningen eller logikken. Han er gjennomkritisk overfor forfattere med en logikk som ikke er i orden. Han aksepterer paradokset, som han betrakter som hørende til kristendommen, men aksepterer ikke det logiske paradoks.

Den tyske filosofen Hegel døde i 1831. Han var da motefilosof. Han mente om seg selv at han hadde innført en ny metode i filosofien, den spekulative. Det spekulative skulle stå over det forstandsbestemte. Når Kierkegaard kritiserte spekulasjonen, talte han ikke om tenkningen som sådan, men utelukkende om den hegelske motefilosofi slik han forstod den. Vi begynner ifølge Kierkegaard med, la oss si god gammeldags tenkning. Når den har nådd sitt høyeste, kommer det til som må betegnes som paradoks. Paradokset er en kulminasjon, ikke en forkastelse av tenkningen.

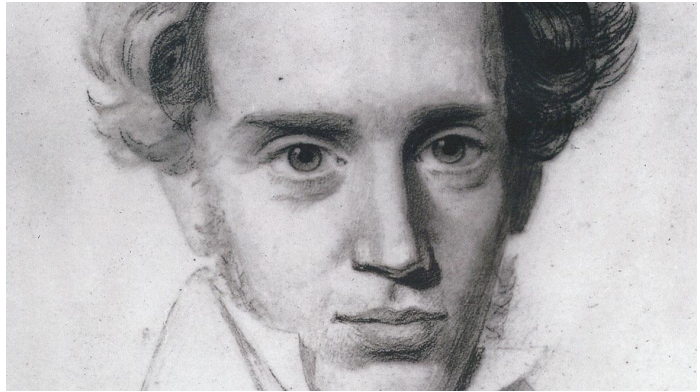
Vi snakker om logiske paradokser, slik som med

den berømte «kretenser» som sa: «Alt det som kretenserne sier, er usant.» Ettersom han selv er kretenser, er det altså usant når han sier at alt de sier er usant. Hva den gode kretenser sier, er altså samtidig sant og usant. Hvordan kan dette gå til?

Vi har her et logisk paradoks. Kierkegaard har meg bekjent aldri befattet seg med det. Det hadde heller neppe interessert ham. Det er et livsparadoks, ikke et logisk paradoks, at Guds sønn korsfestes. Det ligger over menneskenes logiske fatteevne, men det innskrenker ikke denne evne der hvor den hører hjemme. Hegel mente at det kunne være bevegelse i logikken. Nye begreper utvikles i bevegelse av de første, og til sist kan mennesket fatte den «absolutte ånd». Kierkegaard aksepterer ikke et slikt «system» som skal kunne innordne og rangere alt eksisterende på deres veldefinerte plass ved hjelp av spekulasjon. Hegels filosofi er komplisert. Den som vil arbeide med Søren Kierkegaard, og som ikke er eller vil være fagmann, kan rett og slett la Kierkegaards kritikk av Hegel ligge, for denne filosofien er ikke lenger mote, selv om den naturligvis også har sine kyndige tilhengere.

Hans Brøchner var Kierkegaards unge venn, født i 1820. I 1857 ble han dosent ved Københavns Universitet. Filosofisk sto han fjernt fra Kierkegaard, deres vennskap var personlig. Brøchner var den første som i forelesninger på universitetet etter Kierkegaards død foreleste om hele forfatterskapet. Han kaller dette et sammenhengende hele, og kaller Kierkegaards filosofi idealisme, altså en filosofi som anerkjenner fornuftens evne til å komme til innsikt. Han har under alle omstendigheter rett i at Kierkegaard har plass til en idealistisk fortolkning av verden ved hjelp av den menneskelige fornuft – selv om dette, etter min fortolkning, sikkert inneholder en religiøs opplevelse som ikke kommer fra tenkningen, men opptas av denne. Og dette kan man se av Kierkegaards to viktige verker *Begrebet Angest* og *Sygdommen til Døden*.

I disse to verkene finner vi en åndsfilosofi som man stedvis kunne ta for en fremstilling av Rudolf Steiners tanker om menneskets vesen: Mennesket består

av legeme, sjel og ånd. Når man har oppdaget denne inndelingen her, ser man deretter hvordan Kierkegaard igjen og igjen kaller mennesket et åndsvesen. Mennesket har hjemme i den reelt eksisterende verden – og har også hjemme på jorden.

Et dyr består av legeme og sjel eller i det minste noe sjelelig. En ku spiser gress, en ulv spiser lam eller hva som ellers tilfredsstillers dens rovdyrinstinkt. Sulten, begjæret er det sjelelige. Dyrene følger ganske enkelt det sjelelige, og i dette ligger det ikke noe moralsk eller umoralsk. Mennesket må, når trangen vil tilskynde det til handling, ved sin ånd bestemme hva som er det rette. Et menneske spiser ikke det som nå engang kan gi seg. Det spør: Er det mitt? Ganske enkelt: mennesket skal leve som menneske, det vil si som åndsvesen.

Det er synden som vekker mennesket til bevissthet om godt og ondt. Og det er nåden som gir mennesket kraften til å se det rette og gjøre det rette, selv om det også kan si at overfor Gud har vi alltid urett. Hvor ofte kan vi ikke være fristet til å si: «Jeg gjorde så godt jeg kunne.» Hvor ofte er ikke dette selvbedrag? Kristus kan gi mennesket tilbake den verdighet som det har mistet gjennom syndefallet. Og når jeg sier: «gi mennesket tilbake ...», så ligger i dette det individuelle, det enkelte menneske. Kristus ble henrettet fordi han henvendte seg til alle, men som enkelte, ikke som mengde.

Kristen individualisme finner vi hos Søren Kierkegaard så vel som hos Rudolf Steiner. Ω

Opprinnelig trykt i «Nyhedsbladet» nr. 3-2013. Til norsk ved hh. Bildet: Søren Kierkegaard tegnet av sin fetter Niels Christian Kierkegaard (utsnitt).